

Wacław Jarecki, Dorota Bobrecka-Jamro

ROZWÓJ GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH I AGROTURYSTYCZNYCH W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

Streszczenie. Przedstawione w artykule wyniki pozwalają stwierdzić, że działania na rzecz rozwoju gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych w Polsce przyniosły wymierne efekty. Przykładem tego jest województwo podkarpackie. W 2008 r. na jego terenie funkcjonowało 1892 gospodarstwa ekologiczne (z certyfikatem i w okresie przestawiania) oraz w 2009 r. 995 gospodarstw agroturystycznych. Za szczególnie korzystne należy uznać powstawanie takich formy działalności jak ekoagroturystyka (agroekoturystyka). Ze względu na skalę zjawiska i możliwość prowadzenia dalszej sprawozdawczości ważne jest ujęcie gospodarstw agroturystycznych w pełne statystyki. Konieczne jest również szerokie wspieranie i promowanie opisywanych działalności. Pozwoli to na urzeczywistnienie koncepcji zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, agroturystyka, ekoagroturystyka (agroekoturystyka), województwo podkarpackie.

WSTĘP

Postępujący proces globalizacji wywiera coraz większy wpływ na przemiany ekonomiczne, społeczne, czy kulturowe polskiej wsi XXI w. Otwarcie się na świat i nowoczesność nie oznacza jednak, że zatracony zostanie regionalny charakter obszarów wiejskich [Woźniak 2009]. Zachowaniu lokalnych walorów wsi sprzyja upowszechnianie takich działalności jak: rolnictwo ekologiczne, agroturystyka czy produkty regionalne i tradycyjne. W Polsce istnieją rejony szczególnie predysponowane do rozwijania takich i podobnych przedsięwzięć [Stuczyński i in. 2007, Pawlewicz i Pawlewicz 2008, Niedziółka 2009]. Na cele te przeznaczono także dużą pomoc finansową co pozwala ewoluować procesowi wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju wsi i obszarów wiejskich [Łuczka-Bakuła 2005, Kurtyka 2007, Stalenga i Kuś 2007, Pawlewicz i Pawlewicz 2008]. Ważną rolę w polskim rolnictwie odgrywają zarazem nowoczesne gospodarstwa konwencjonalne, wysoko towarowe, otwarte na innowacyjność. W związku z tym ostatnim aspektem rozpoczęto wręcz dyskusję nad możliwością uprawy w nich roślin GMO. Z nieoficjalnych danych wynika, że już mamy takie nielegalne plantacje, np. transgenicznej kukurydzy [Nachtman i Żekało 2009]. Specjaliści [Kosicka-Gębska i Gębski 2009] widzą w tym jednak duże zagrożenie, chociażby dla dynamicznie po-

Wacław JARECKI, Dorota BOBRECKA-JAMRO – Katedra Produkcji Roślinnej, Wydział Biologiczno-Rolniczy, Uniwersytet Rzeszowski.

większających się upraw ekologicznych. Sprawa ta pozostaje więc istotną kwestią do uregulowania w naszym kraju.

Celem pracy jest przedstawienie dynamiki rozwoju gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych w województwie podkarpackim.

MATERIAŁ I METODY

Podstawowe źródło informacji stanowiły dane Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w Warszawie, Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, oddział w Radomiu oraz Instytutu Turystyki w Warszawie. Tematykę dotyczącą gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych ograniczono do zagadnień i lat wyznaczonych przez dostępność danych źródłowych. Długookresowe analizy statystyczne wyliczono przy pomocy programu STATGRAPHICS. Zaprezentowane wyniki stanowią ogólną informację o stanie i rozwoju gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych w województwie podkarpackim. W końcowej części opracowania, sygnalizacyjnie wskazano na korzyści wynikające z rozwoju gospodarstw o statusie ekoagroturystycznym (agroekoturystycznym).

WYNIKI I DYSKUSJA

W województwie podkarpackim istnieją rejony szczególnie predysponowane do rozwoju rolnictwa ekologicznego [Woźniak i Woźniak 1999, Bobrecka-Jamro i Jarecki 2003]. Jednak w 2000 roku funkcjonowało na jego terenie zaledwie 2 gospodarstwa ekologiczne posiadające certyfikat oraz 18 w trakcie przestawiania na produkcję ekologiczną. Lokowało to województwo podkarpackie odpowiednio na 16 (ostatniej) i 8 pozycji wśród województw kraju [IJHAR-S 2001–2009]. W następnych latach ekologiczny systemem gospodarowania nabrał w rejonie dużego tempa rozwoju, co potwierdzają współczynniki trendu (tab. 1). Do 2006 r. odnotowana liczba gospodarstw w trakcie przestawiania była zdecydowanie większa od liczby gospodarstw z certyfikatem. Sytuacja to odwróciła się dopiero w 2007 r. W 2008 roku w omawianym województwie było już 1119 gospodarstw ekologicznych z certyfikatem, zaś kolejnych 773 w okresie przestawiania (tab. 1). Uplasowało to województwo podkarpackie odpowiednio na 2 i 3 miejscu wśród województw Polski [IJHAR-S 2001–2009]. Dla pełnego zobrazowania stanu rzeczy, należy dodać, że w 2008 r. na terenie omawianego województwa funkcjonowało 302876 gospodarstw rolnych ogółem, w tym 180720 powyżej 1 ha [GUS 2009]. Należy zatem stwierdzić, że propozycja produkcji, uwzględniająca ostre kryteria ekologiczne, skierowana jest tylko do pewnej grupy podkarpackich rolników. Dla pozostałych gospodarzy konieczne jest szukanie innych alternatywnych rozwiązań, do takich należy np. system integrowanej produkcji.

Tabela 1. Liczba gospodarstw ekologicznych i przetwórní w województwie podkarpackim.

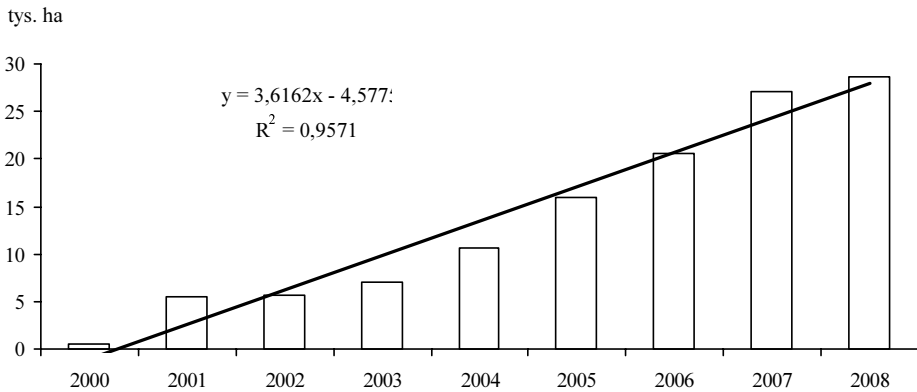
Źródło: IJHAR-S [2001–2009], *obliczenia własne

Lata	Gospodarstwa			Przetwórníe
	posiadające atest	w trakcie przestawiania na produkcję ekologiczną	razem	
2000	2	18	20	–
2001	10	179	189	–
2002	48	183	231	–
2003	129	159	288	0
2004	193	237	430	3
2005	183	672	855	5
2006	399	765	1164	11
2007	831	746	1577	15
2008	1119	773	1892	19
Współczynnik trendu*	128,12	106,63	234,75	nie wyliczone

Przyczyn tak dużej dynamiki rozwoju gospodarstw ekologicznych należy upatrywać w czynnikach stymulujących. Do najważniejszych należą:

- uregulowanie prawne funkcjonowania rolnictwa ekologicznego w Polsce,
- wprowadzenie płatności, obecnie w ramach PROW 2007–2013,
- rozwój przetwórní (tab. 1) i rynku żywności ekologicznej,
- szeroka oferta edukacyjna z zakresu rolnictwa ekologicznego, w tym na uczelniach wyższych,
- terenowa działalność służb doradczych,
- zaangażowanie lokalnych samorządów, w tym na szczeblu wojewódzkim, czego efektem jest m.in. wydanie publikacji: „Podkarpacki przewodnik rolnictwa ekologicznego”,
- uwiarygodnienie ekologicznej produkcji poprzez upoważnione jednostki certyfikujące,
- specyfika podkarpackich gospodarstw oraz warunki siedliskowe rejonu sprzyjające uzyskaniu atestu.
- powstanie Związku Stowarzyszeń „Podkarpacka Izba Rolnictwa Ekologicznego”.

O skali produkcji ekologicznej w rejonie Podkarpacia decyduje również obszar użytkowanej ziemi, kierunku produkcji i inne. W badanym województwie na przestrzeni lat 2000–2008 powierzchnia ekologicznych użytków rolnych rosła średnio z roku na rok o 3,6 tys. ha (rys. 1). W rezultacie w 2008 roku wyniosła 28670,5 ha (19688,5 ha z certyfikatem i 8982,0 w okresie przestawiania), uplasowało to województwo na trzecim miejscu w kraju [IJHAR-S 2001–2009]. Udział powierzchni ekologicznych w ogólnej powierzchni użytków rolnych województwa (777,3 tys. ha) wyniósł w omawianym roku 3,7%.



Rys. 1. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w województwie podkarpackim z certyfikatem i w okresie przestawiania, na podstawie danych IJHAR-S [2001–2009]

W latach 2007 i 2008 w strukturze wielkości gospodarstw ekologicznych dominowały te o powierzchni do 5 ha oraz od 5 do 10 ha. Najmniejszy udział stanowiły gospodarstwa o wielkości powyżej 100 ha [IJHAR-S 2001–2009].

Gospodarstwa ekologiczne w województwie podkarpackim mają dalsze możliwości rozwoju. Występują tu, bowiem: znaczne obszary o nieskażonym środowisku naturalnym, korzystne warunki siedliskowe dla prowadzenia większości upraw polowych i ogrodniczych oraz chowu zwierząt, w tym ras rodzimych. Upowszechnienie się, przyjaznych środowisku naturalnemu metod gospodarowania wskazane jest również ze względu na jego cenne walory turystyczne, krajobrazowe i kulturowe, co pozwoli rozwijać się w naszym rejonie działalności agroturystycznej. Odnotowana liczba gospodarstw agroturystycznych w województwie podkarpackim jest już znacząca. Ich dynamiczny rozwój to wynik między innymi: poszukiwania dodatkowych źródeł dochodów przez rolników i europejskiej tendencji do generowania wielofunkcyjnej roli obszarów wiejskich przy jednoczesnej ochronie ich dziedzictwa kulturowego i lokalnych tradycji. W urzeczywistnienie tych planów według Makarskiego [2007] wpisują się właśnie gospodarstwa agroturystyczne. Ich powstawaniu sprzyja też prawodawstwo i duże zainteresowanie tą formą oferowanych usług wśród mieszkańców miast. Dokładne określenie liczby gospodarstw agroturystycznych jest jednak dużo trudniejsza do uchwycenia niż gospodarstw ekologicznych. Często są to tylko dane szacunkowe. Poza tym, na co zwraca uwagę Wiatrak [2003], usługodawcy deklarujący prowadzenie działalności agroturystycznej nie zawsze są rolnikami, nie prowadzą funkcjonującego gospodarstwa rolnego, mają niepełną ofertę, zawiesili działalność, itp. Z założenia natomiast (sensu stricto) agroturystyka to przyjmowanie turystów przez rolnika we własnym, przystosowanym i funkcjonującym gospodarstwie rolnym, co pozwala mu uzyskać dodatkowy dochód [Wiatrak 2003, Kurtyka 2007]. Oczywiście pakiet oferowanych usług może być zróżnicowany jednak to właśnie prowadzona produkcja roślinna czy chów zwierząt jest cechą wyróżniającą agroturystykę. W tabeli 2 przedsta-

Tabela 2. Szacunkowa liczba gospodarstw agroturystycznych i pokoi gościnnych w województwie podkarpackim [Źródło: Instytut Turystyki (<http://www.intur.com.pl/statystyka.htm>), *Urząd Statystyczny w Rzeszowie (niepublikowane)]

Wyszczególnienie		2005	2006	2007	2009*
Agroturystyka	liczba obiektów ogółem	820	1080	1074	995
	liczba miejsc noclegowych	6778	8048	8288	8482
Pokoje gościnne	liczba obiektów ogółem	340	545	339	344
	liczba miejsc noclegowych	7097	5549	4361	4102

wiono szacunkowe dane liczbowe dotyczące agroturystyki w województwie podkarpackim. Według Instytutu Turystyki, przybliżona liczba obiektów agroturystycznych w 2007 r. wyniosła w omawianym rejonie 1074. W skali kraju uplasowało to województwo na drugim miejscu, po województwie małopolskim [Ziolo 2009]. Z danych Urzędu Statystycznego w Rzeszowie wynika natomiast, że w 2009 w omawianym województwie funkcjonowało 995 gospodarstw agroturystycznych. Z Podkarpackim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Boguchwale współpracowało w tym czasie 628 z nich (dane niepublikowane). Należy zatem stwierdzić iż skala rozwoju agroturystyki jest na tyle duża i ważna, iż konieczne jest uchwycenie jej w pełne i wiarygodne statystyki, co pozwoli na dalsze głębsze analizy zjawiska.

Za szczególnie korzystną formą działalności w omawianym aspekcie należy uznać powstawanie gospodarstw ekoagroturystycznych (agroekoturystycznych) lub wza-

Tabela 3. Liczba gospodarstw ekoagroturystycznych w bazie Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, oddział w Radomiu w 2007 roku

Województwo	Liczba gospodarstw
Dolnośląskie	25
Kujawsko-Pomorskie	3
Lubelskie	3
Lubuskie	2
Łódzkie	0
Małopolskie	29
Mazowieckie	7
Opolskie	8
Podkarpackie	10
Podlaskie	11
Pomorskie	0
Śląskie	5
Świętokrzyskie	36
Warmińsko-Mazurskie	20
Wielkopolskie	1
Zachodniopomorskie	10
Razem	170

jennie porozumienie gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych. Oferta żywnościowa jest bowiem kluczowa dla ich dalszego rozwoju [Niedziółka 2009]. W Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, oddział w Radomiu, można uzyskać informacje o funkcjonujących w poszczególnych województwach gospodarstwach o statusie ekoagroturystycznym. Z tabeli 3 wynika, że zarejestrowanych w bazie Centrum w 2007 r. było 10 takich gospodarstw z województwa podkarpackiego. Potrzeba jest więc rozpropagowania tego typu działalności w rejonie i ujęcie ich również w pełną statystykę.

WNIOSKI

1. W województwie podkarpackim istotnie wzrosła liczba gospodarstw ekologicznych. W 2008 roku funkcjonowało na jego terenie 1119 gospodarstw z certyfikatem, a kolejnych 773 było w okresie przejściowym. Stawia to województwo w czołówce krajowej.
2. Liczba gospodarstw agroturystycznych w województwie podkarpackim jest znacząca i powinna być ujęta w pełne i wiarygodne statystyki. W 2009 r. w omawianym rejonie było 995 gospodarstw agroturystycznych. Ich prowadzenie przyczynia się do ożywienia gospodarczego obszarów wiejskich przy jednoczesnym zachowaniu ich walorów, rolniczego charakteru oraz lokalnej tradycji i kultury.
3. Z uwagi na korzyści wynikające z funkcjonowania gospodarstw ekologicznych, agroturystycznych czy ekoagroturystycznych należy wspierać wszelkie inicjatywy przyczyniające się do ich dalszego rozwoju w rejonie Podkarpacia.

PIŚMIENNICTWO

1. Bobrecka-Jamro D., Jarecki W. 2003. Stan i perspektywy rozwoju gospodarstw ekologicznych w województwie podkarpackim na tle zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. *Acta agraria et silvestria*. PAN – oddział w Krakowie. Seria Agraria. Sekcja Rolnicza. XL: 211–219.
2. GUS 2009. *Rocznik statystyczny rolnictwa*. Warszawa: 100–101.
3. Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. *Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raporty 2001–2009*.
4. Kosicka-Gębska M., Gębski J. 2009. Oczekiwania i obawy związane z wprowadzeniem do obrotu produktów i żywności pochodzących z modyfikacji genetycznych. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, seria Problemy rolnictwa światowego*. Tom 9 (XXIV): 65–76.
5. Kurtyka I. 2007. Agroturystyka jako alternatywny kierunek działalności gospodarstw rolnych. *Studia i raporty IUNG-PIB*, z. 7: 171–186.
6. Łuczka-Bakuła W. 2005. Organic farming support in the european union and central-east european countries, *EJPAU*. 8 (4), s. 75.
7. Makarski S. 2007. Rola agroturystyki w aktywizacji rozwoju lokalnego (na przykładzie woj. podkarpackiego). *Roczniki Naukowe SERiA*, tom IX, z. 2: 227–232.
8. Nachtman G., Żekało M. 2009. Wyniki ekonomiczne wybranych ekologicznych produktów rolniczych w latach 2005–2008. *IERiGŻ-PIB*. Warszawa: 8–36.

9. Niedziółka A. 2009. Uwarunkowania rozwoju agroekoturystyki w województwie małopolskim. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie seria Problemy rolnictwa światowego. Tom 8 (XXIII): 142–151.
10. Pawlewicz A., Pawlewicz K. 2008. Zróżnicowanie przestrzenne produkcji ekologicznej w Polsce. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie seria Problemy rolnictwa światowego. Tom 5 (XX): 109–115.
11. Stalenga J., Kuś J. 2007. Rolnictwo ekologiczne w Europie i w Polsce. Studia i raporty IUNG-PIB, z. 6: 10–18.
12. Stuczyński T., Jończyk K., Korzeniowska-Paculek R., Kuś J., Terelak H. 2007. Warunki przyrodnicze ekologicznej produkcji rolniczej a jej stan obecny na obszarze Polski. Studia i raporty IUNG-PIB, z. 5: 55–78.
13. Wiatrak A.P. 2003. Baza agroturystyczna w Polsce i uwarunkowania jej rozwoju. Zeszyty Naukowe AR Kraków. nr 402. Sesja Naukowa. z. 90: 9–18.
14. Woźniak L., Woźniak M. 1999. Podstawowe bariery rozwoju rolnictwa ekologicznego na obszarze województwa podkarpackiego. Zeszyty naukowe AR Wrocław, nr 361, Konferencje XXII, 15–17.09.1999: 258–262.
15. Woźniak M. 2009. Wpływ globalizacji na rozwój obszarów wiejskich na przykładzie województwa podkarpackiego. Roczniki naukowe SERiA, t. XI, z. 4: 367–371.
16. Ziolo M. 2009. Rozwój agroturystyki jako czynnik warunkujący aktywizację gospodarczą obszarów wiejskich. Roczniki Naukowe SERiA, tom XI, z. 4: 378–383.

DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL AND AGROTOURIST FARMS IN PODKARPACIE PROVINCE

Summary

The results presented in this article prove that promoting the development of ecological and agrotourist farms in Poland yielded positive results. Podkarpackie province is a good example of such situation. In year 2008 1892 ecological farms (with certificate or in changing period) and in year 2009 995 agrotourist farms were operating in Podkarpackie Province. Especially favourable is the creation of such form of activity as ecoagrotourism (agroecotourism). Because of the vast scale of the described phenomena and the possibility of its further recording it is important to put agrotourist farms in full statistics. It is as well necessary to support and promote previously described activities. It will enable to realize the concept of balanced and multifunctional development of rural areas.

Key words: organic farming, agritourism, ecoagrotourism (agroecotourism), voivodeship podkarpackie.